

Institutionen för Lingvistik
Stockholms Universitet

En studie av blickar och pekningars språkliga funktion hos barn i interaktion.

Jenny Söderstedt

ABSTRAKT.

Syftet med denna uppsats är att studera hur blickar och pekningar förhåller sig till barns verbala yttranden. Jag har använt ett videoinspelat material där 8 hörande barn med typisk utveckling mellan 0;8 och 5;10 år interagerar. Ur detta har jag klippt sekvenser som passar min frågeställning, implementerat dem i annotationsprogrammet ELAN, och sedan annoterat och analyserat materialet. Av 77 deklarativa-informativa pekningar i det slutliga materialet fann jag 68 ha den tidigare kända funktionen för denna pekningstyp, att förekomma i en vanlig påståendesats. De återstående 9 hade ett blickmönster som skilde sig från dessa. Jag anser att dessa pekningar tillför yttrandet en betonande funktion. Jag fann även ytterligare 7 pekningar i samband med interrogativa satser som inte är tidigare beskrivna. De följde samma blickmönster som de betonade pekningarna. De slutsatser jag drog var att blickar i kombination med pekningar hos barn kan ha en betonande och en interrogativ funktion.

C-uppsats i Allmän språkvetenskap

15 hp, VT 2008.

Handledare: Tove Gerholm

TACK

Jag vill börja med att tacka alla teknik- och datamedhjälpare (alla som känner mig vet att jag behöver många sådana). Anders Ehrnborn, Johanna Mesch, Linda Westholm, den förstående killen vid El-gigantens supportdisk; tack.

Även de flesta av de datasupporter/hjälptelefoner jag har ringt när jag varit förvissad om att någon av datorerna varit på väg att explodera förtjänar att tackas. Dock inte tacka alla, eftersom vissa av dem blev griniga redan efter en halvtimmes frågande.

Brita Bergman måste få ett tack för vänligt förmedlande av grymma kunskaper om pekningar och blickar.

Stort tack till min handledare Tove Gerholm! Denna positiva, tuffa, vänliga, bestämt bollande människa har sett till att det *blev* någonting tillsist.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1 INTRODUKTION	1
1.1 SYFTE.....	1
1.1.2 Tidigare forskning	2
1.2 BAKGRUND.....	3
1.2.1 Referens och joint attention	5
1.3 SAMMANFATTNING AV INTRODUKTION	7
2. METOD	8
2.1 FÖRSÖKSPERSONER.....	8
2.2 MATERIAL/INSTRUMENT.....	8
2.3 ETISKA ÖVERVÄGANDEN.....	9
2.4 ANALYSMETOD.....	9
2.5 BESKRIVNING AV TRANSKRIPTIONSPRINCIPER.....	10
2.5.1 Transkriptionsnyckel	11
3. RESULTAT	12
3.1 FINNS DET PEKNINGAR SOM HAR EN BETONANDE FUNKTION?.....	14
3.2 KAN PEKNINGAR I KOMBINATION MED BLICKAR HA EN INTERROGATIV FUNKTION?.....	17
3.3 SUMMERING AV RESULTAT.....	19
4. DISKUSSION, SLUTSATSER OCH FRAMTIDA FORSKNING	20
4.1 DISKUSSION.....	20
4.1.2 Diskussion om betoningsfunktionen hos pekningar	20
4.1.3. Diskussion om interrogativa funktioner hos pekningar	21
4.1.4. Sammanfattande diskussion	22
4.2 SLUTSATSER.....	24
4.3 FRAMTIDA FORSKNING.....	24
5 REFERENSER	26

1. INTRODUKTION

Jag har under många år sett barn utföra pekningar i samband med språklig kommunikation för att t ex referera till föremål, platser och händelser. Det jag finner intressant att undersöka är *hur* de egentligen gör detta, vilka verbala och ickeverbala företeelser som då är inblandade, och om de gör det på olika sätt i olika kontexter. När jag sökte litteratur om detta fann jag att lite forskning gjorts. Vår kunskap om blick- och pek beteende hos barn är begränsat, eller som Tomasello, Carpenter, & Liszkowski (2007:10) skriver:

"There are surprisingly few systematic studies of infants pointing in their everyday lives. Almost all such studies, including the original Bates et al (1975) study, have been primarily concerned with children's language development, and so have viewed pointing and other gestures through this lens - to the neglect of other interesting and important aspects of the process."

1.1. SYFTE

Denna uppsats har som syfte att utifrån ett pragmatiskt/sociolingvistiskt perspektiv studera blickriktning i förhållande till pekningar hos barn med typisk utveckling. Mer specifikt avses att beskriva hur blick och pekning förhåller sig till barnets verbala yttranden. Jag har analyserat barn mellan ca 0;9 år och upp till förskoleåldern. Anledningen till det undre ålderskriteriet är att det är först under den sista fjärdedelen av första året barn börjar kunna samordna handlingar som gäller människor och föremål. Det är också då det sociala samspelsmönstret integreras med den kognitiva förmågan, så att barnet kan växla uppmärksamheten mellan ett föremål och samtalspartnern och återgå till att undersöka ett föremål efter att ha haft ögonkontakt med samtalspartnern (Bergman 2007:2). Det övre ålderskriteriet valde jag helt enkelt därför att tidsbegränsningen för uppsatsen fanns, och för att jag ville ha möjlighet att utnyttja ett befintligt material. Barnen i det material som stod till mitt förfogande hade åldersspannet 0;8 – 5;7 år, vilket satte gränserna för den här studien.

Jag ska titta på detta utifrån aspekterna *joint attention*¹ och *shared intentionality* (se nedan) som tidigare forskare har använt sig av. Jag vill undersöka *funktionen* till skillnad från formen vid olika språkliga yttranden. Jag väljer att titta på blickbeteende och pekningar hos de lite äldre barnen.

I boken *Barns språk* skriver Strömquist (1992:58) att människan för att referera använder sig av både blickbeteende och pekgester som alternativ för eller komplettering till ord och fraser. Jag ska alltså titta närmare på *hur* de gör detta och då särskilt om yttranden kan kompletteras på något sätt med hjälp av blickar och pekningar.

Detta är en explorativ studie där jag från början inte har några specifika hypoteser. Jag vill undersöka och kartlägga vad som finns i materialet för att titta på hur det förhåller sig till det som studerats vad beträffar pekningar och blickriktningar hos mindre barn. Jag vill detaljstudera de lite äldre barnen och se om jag i materialet kan finna exempel på blickriktningar och pekningar som har andra funktioner än de som är tidigare beskrivna.

1.1.2. Tidigare forskning

Enligt Bates, Camaioni & Volterra (1975:208) är performativor (imperativer och deklarativer) i vuxnas språk en öppen klass. Talakter som att lova något, döpa någon eller förklara ett par man och hustru är exempel på sådana. Imperativor ser de som ett sätt att kontrollera lyssnarens beteende. De menar att dessa gör lyssnaren/samtalspartnern till agent eller instrument för att uppnå något, för att få något man vill ha, eller att få något utfört åt sig (t ex öppna ett fönster eller fylla på ett glas). När det gäller små barn som inte ännu pratar eller pratar litegrann använder de begreppet proto-imperativer. Deklarativor menar de att barn använder för att dela med sig av information "för sakens skull", för att få den vuxnes uppmärksamhet. De konstaterar även att för små barn är förmedlande av information och viljan att få uppmärksamhet sammanblandat och tilltrasslat, och långt innan barnet kan förstå värdet av att delge information kan det meddela sig av sociala skäl. De skriver vidare att deklarativor sällan innebär ny information. Likt imperativerna använder de termen proto-deklarativor för små barn. Enligt Tomasello et al (2007:11) är pekningarna ibland riktade mot ett föremål och ibland mot en plats. Ett barn kan t ex peka

---

¹ Bruner skriver att den mest basala fasen hos *joint attention* är upprättandet av ögonkontakt (1983).

på en dörr när pappan klär på sig, för att de vet att det är där han brukar gå ut i det sammanhanget, ett föremål de är förbjudna att vidröra, ett föremål de just gjort sig illa på osv. Jag använder här bara termerna imperativer och deklarativer i stället för proto- för de yngre barnen, då jag inte finner det intressant att skilja de begreppen åt i det jag undersöker. Ett annat skäl till det är att barnen i deras material var 9-17 månader, medan mina var 9 månader till nästan 6 år gamla, och som tidigare nämnts ofta över 24 månader. En annan skillnad i undersökningarna är att jag även har tittat på barns interaktion med varandra, och inte bara med en förälder som Bates et al gjorde.

1.2. BAKGRUND

Enligt Bates et al börjar barn använda medvetna imperativer och deklarativer vid ca 10 månaders ålder (1975:216). Inte förrän då är de medvetna om att de själva kan använda vuxna för att få det de vill. De visar då att det de själva signalerar påverkar vad den vuxna gör. Enligt dem är det sedan vid 13 månaders ålder som kontakten blir mindre fysisk och mer subtil. Med subtil menar de att de använder mer skratt, kommentarer, leenden och ögonkontakt. Det är också vid 13 månaders ålder de anser att barn kan skilja på de kommunikativa akterna att ge eller att visa något. I ungefär den här åldern har Bates et al (1975:217) uppmärksammat att barnet tittar på föremålet (eller händelsen), pekar på det och vokaliserar. Även Tomasello et al (2007:10) anger att det är kring ettårsdagen barn börjar att peka för att referera.

Den mest gest/pekkvanta åldern är mellan 14 och 24 månaders ålder (Bergman 2007:2). I den här studien använder jag mestadels barn som är över 24 månader gamla (se 2.1 metod). Den absoluta majoriteten av barn som studerats i andra undersökningar är yngre än så, och oftast under ett års ålder.

Bruner beskriver något han benämner "kanoniskt lokus" (1983:98) och visar på en sekvens där detta förekommer. En pojke försöker där upprepat på olika sätt att få sin mamma att ge honom en glass genom att peka på frysen. När detta inte lyckas flyttar pojken till slut blicken från frysen till mamman, som en "sista utväg". Bates et al har funnit bevis på att när barn måste upprepa en fråga de inte får svar på tar de ögonkontakt med vårdgivaren (1975:218). De menar att barn tar ögonkontakt endast när signalen inte når

fram, att blicken dessförinnan är på föremålet.

Enligt Tomasello et al är det en språklig universalie att peka (2007:3). Formen kan dock skilja sig åt. I vissa kulturer använder man läpparna eller hakan för att peka, men funktionen är densamma som en pekande hand, att rikta någons uppmärksamhet mot något.

Strömqvist (1992:29) skriver om *tvärmodal perception* att "många forskare har pekat på människans förmåga att samordna sinnesintryck från olika sinnen (sinnesmodaliteter) som en avgörande faktor för människans stora inlärningsförmåga och förmåga att anpassa sig till sin omgivning". Pekningar i kombination med blickriktningar och eventuella vokaliseringar är intressanta aspekter för mig att titta närmare på då det innefattar både det visuella och det auditiva delarna av språket. Här spelar naturligtvis även barns kognitiva utveckling en stor roll, men mitt mål är att jag ska begränsa den delen och hålla mig till ett pragmatiskt-sociolingvistiskt förhållningssätt och titta på helheten i barns kommunikation. Detta är möjligt då jag använder ett videoinspelat material med barn och vuxna i naturligt samspel.

Redan Bates et al (1975) gjorde en indelning av pekningstyper, men jag har använt mig av Tomasello et al:s indelning med imperativa och deklarativa pekningar som har undergrupperna expressiva och informativa. Forskarna beskriver imperativa pekningar som ett kontinuum från "jag vill ha den där/ge den till mig" till indirekta frågor (2007:21). Vad gäller deklarativa betecknar de den prototypiska deklarativa pekningen som när ett barn pekar på ett djur en bit bort, reagerar emotionellt på detta, och tittar på den vuxne (2007:18). Barnet vill alltså delge sin fascination över det, samtidigt som det hoppas att den vuxne ska tycka att detta är lika fantastiskt som barnet gör. Detta är en deklarativ-expressiv pekning. På dessa kan vuxna reagera på olika sätt. Ett sätt är att först titta på barnet, och sedan på det som händer. De beskriver också de deklarativa-informativa pekningarna, där barnet försöker delge den vuxne ny information, t ex om en referent. Den deklarativa-informativa är den pekningstyp som enligt Tomasello (2007:20) mest liknar en påståendesats i språk generellt. Här nämner de inte hur blicken är riktad.

Ramat och Andorna (2006) nämner hand-, huvud- och ögonrörelser som tillhörande den paralingvistiska nivån av språket. De resonerar också kring Sachs och Schlegoffs (1979) påstående om att när man använder referentiella uttryck i interaktion stannar det ifrån de

två principerna att minimera sitt uttryck och att kunna identifiera referenten (2006:450).

Tre viktiga skäl till att vilja peka som Tomasello, Carpenter och Liszkowski anger är att (2007:16 och 22):

- *Informera* mottagaren.
- Mottagaren ska *göra* något för dem.
- Mottagaren ska *känna* något.

De betonar här att samtliga dessa sociala intentioner man kan ha med att peka involverar "helping and/or sharing", alltså det som är motiven till *shared intentionality*².

1.2.1. Referens och joint attention

Det jag här innefattar i begreppet *referens* är det som Strömquist (1992:58) beskriver som "en handling, genom vilken en person försöker styra en annan persons uppmärksamhet mot en viss del av omgivningen. En sådan styrning kan åstadkommas med flera olika medel, såsom blickbeteende (att titta mot det man vill att kommunikationspartnern ska uppmärksamma)."

Bruner skriver om att barn måste behärska dialog- och diskursregler för att kunna referera (1983:88), och Strömquist nämner att för att kunna tolka ett deiktiskt refererande uttryck måste man ha hela talsituationen som referensram (1992:63).

Både personliga och demonstrativa pronomen kan användas deiktiskt där referenten hämtas från den omgivande situationen, som i "jag såg dig" eller "det här är min bil" (Dahl 2003:50f). Med de personliga pronomina pekar alltså deltagarna ut sig själva och de personer de talar om, medan de demonstrativa pekar ut platser i förhållande till där man själv befinner sig när talhandlingen utförs (Strömquist 1992:63). På detta följer alltså att

---

² Tomasello et al (2007:25) fastställer att barn över ett års ålder pekar på ett "vuxenligt sätt" på en hög mental nivå och visar tydligt att de kan samarbeta. Detta i sin tur visar att barnet har förstått och kan använda språkliga symboler på ett flexibelt och korrekt sätt. De förstår alltså att andra kan dela erfarenheter med dem.

om situationen förändras byter gesten referens.

Även Tomasello et al (2007:6) menar att den som pekar, och mottagaren måste dela en större kontext för att pekningen ska bli förstådd, "vi vet att vi båda vet". Detta kallar han för *common ground* eller *joint attentional frame*. I alla kulturer har vi olika former av kunskap gemensamt, så en "common ground" kan två individer ha fast de aldrig förut har mötts. Det Tomasello et al menar också måste till för att mottagaren ska förstå en pekning är *vad* i common ground som åsyftas, och *varför* den som pekar gör det (2007:7). Man måste alltså veta talarens referentiella och sociala intention med pekningen. De beskriver en situation där en ettåring interagerar med en vuxen. De leker tillsammans med två olika föremål. Den vuxne går sen ut ur rummet medan en assistent fortsätter att leka med barnet med ett tredje föremål. När den vuxne återvänder till rummet gestikulerar denne mot de tre föremålen och säger: "Oj, vad häftigt, kan du ge mig den?". Då ger barnet genast den vuxna det enda av de tre föremål de inte lekt tillsammans med tidigare. Författarna menar att barnet valde det föremål de inte haft *joint attention* kring, och därför spontant gav det föremål som var det enda nya för den vuxne (2007:13). De noterade även i en liknande situation att det inte räckte för barnet att betrakta den vuxna som inspekterade de två första föremålen, utan det krävdes interaktion dem emellan för att barnet skulle tycka att de "upplevt något tillsammans". Den springande punkten var alltså "joint attention".

Enligt Tomasello et al (2007:26) kan barn sträcka ut pekfingret redan vid tre månaders ålder. Ingen har dock hittills kunnat påvisa att man för den skull använder pekningen för att kommunicera så tidigt i livet. För att en människa framgångsrikt ska kunna referera till något måste denne ha utvecklat *objektspermanens*³ så man vet att det man refererar till verkligen finns. Den som ska referera måste även ha utvecklat en förmåga att klassificera föremål för att kunna identifiera det hon refererar till och på så vis skilja ut det från andra saker. Strömquist hävdar att det är redan under spädbarnsåldern som både objektspermanens och förmågan att klassificera utvecklas hos barn (1992:58). Med detta följer alltså att förutsättningarna för att kunna referera finns väldigt tidigt hos människor. Detta utnyttjar vi först genom att rikta blicken och senare även genom att peka.

---

³ Strömquist skriver att "barnet har utvecklat objektspermanens innebär att det har något slags begrepp om ett föremål även när det inte har direkt kontakt med föremålet genom sina sinnen. Ett tecken på detta är när barnet vid 6-9 månaders ålder inte längre tappar intresset för ett föremål som de undersöker, när föremålet av någon orsak försvinner ur sikte, utan i stället försöker leta upp det" (1992:34).

Strömqvist (1992:59) skriver om en studie Bates gjort 1976. De noterade att vid ca 11 månaders ålder började barnen se efter om kommunikationspartnern delade deras uppmärksamhet kring ett föremål. Först tittade och pekade barnet på föremålet, varpå det vände sig mot den vuxne och viftade med armarna, för att därpå åter titta och peka på föremålet. Endast någon månad senare kunde de vrida på huvudet och titta så den vuxne tittade på samma sak, medan de höll kvar pekningen på föremålet.

1.3. SAMMANFATTNING AV INTRODUKTION

Sammanfattningsvis har tidigare forskning enats kring att:

- Joint attention är avgörande för den fortsatta språkutvecklingen
- Blicken och senare pekningen utgör de medel med vilka barn skapar och upprätthåller joint attention
- Blickens betydelse kan antas vara stor, men exakt *hur* den används förklaras sällan
- Omkring ettårsdagen börjar barn att använda pekningar för att referera
- Den som pekar och mottagaren måste dela en större kontext för att pekningen ska bli förstådd.

2. METOD

Här följer en presentation av den metod jag har använt. Det innefattar vilka försökspersonerna var, vilket material jag har använt, analysmetod samt vilka konventioner jag har nyttjat när jag transkriberat.

2.1. FÖRSÖKSPERSONER

Försökspersonerna i materialet är åtta stycken svenska barn, tre pojkar och fem flickor. Även föräldrarna är svenska, med undantag för en pappa som är grek. Han har dock bott många år i Sverige (Gerholm 2007:87). I samtliga familjer arbetar föräldrarna, och minst en av dem i varje familj har högskoleutbildning. Det är nästan uteslutande mödrarna som är med i de filmsekvenser som finns med i det slutliga filmmaterialet. Barnen i filmerna är mellan 0;8 och 5;10 år, men den tidigaste sekvens jag har använt i undersökningen är med ett barn som är 0;9 år.

Barnen jag studerar i materialet är (med fingerade namn):

Namn	Syskon till	Ålder i det inspelade materialet
Emil	Karin	2;1 – 4;6 år
Karin	Emil	0;10 – 2;8 år
Björn	Petra	3;2 – 5;10 år
Petra	Björn	1;0 – 3;5 år
Vendela	Amanda	0;8 – 5;10 år
Amanda	Vendela	0;8 – 4;2 år
Hanna	Rasmus	2;3 – 3;2 år
Rasmus	Hanna	0;9 – 1;8 år

2.2. MATERIAL/INSTRUMENT

Jag har använt mig av knappa 14 timmar (835 minuter) färdiginspelade videoupptagningar. Där interagerar 8 st svenska barn mellan 0;10 och 5;10 års ålder. Ibland är de två och två, ibland flera barn tillsammans och tillsammans eller i närheten av någon av föräldrarna. De vuxna i filmerna växlar mellan att vara (i barnens ögon) helt passiva och sysselsatta med annat, samtala med en annan vuxen, eller att interagera med barnen. Videoupptagningarna

är filmade av Tove Gerholm i Stockholm mellan 24/11 1997 och 8/11 2002. Materialet spelades in utifrån det huvudsakliga syftet att studera barns språkutveckling i relation till känslouttryck (Gerholm 2007). Det var också denna information föräldrarna i filmerna fick på förhand.

2.3. ETISKA ÖVERVÄGANDEN

Samtliga föräldrar som förekommer i filmerna har givit sitt samtycke till denna användning. De har således godkänt att jag har tittat på filmmaterialet för andra syften än dem de ursprungligen godkände. Jag har använt skyddad identitet med fingerade namn för alla deltagare, bortsett från filmaren. Jag kommer inte att använda materialet i något annat syfte eller på något sätt sprida det vidare.

2.4 ANALYSMETOD

Jag började med att titta igenom alla filmerna. Samtidigt gjorde jag en grovtranskribering av dem. Vid denna grovtranskribering tecknade jag ner alla gester, pekningar och en del andra icke-verbala företeelser barnen utförde, och även vokaliseringarna. I de fall jag pga. inspelningen inte kunde se hur en blick eller en pekning utfördes, valde jag att inte använda mig av den i studien. De filmer som innehöll pekningar studerades sedan en andra gång. Dessa var sammanlagt nästan 11 timmar (650) minuter. Denna gång transkriberade jag lite mer detaljerat, och la till faktorer såsom i vilken kontext pekningen utfördes och vem eller vilka som var samtalspartner(s). Jag beslutade nu att i fortsättningen bara fokusera på pekningar (som även kunde vara en gest, men med en pekande funktion) och blickriktningar i kombination med vokaliseringar. Jag valde då bort alla andra gester, som inte hade en pekande funktion. Efter detta klippte jag ihop de valda bitarna i Windows moviemaker, så att endast de sekvenser jag avsåg analysera fanns på en och samma film. Den blev dryga 26 minuter lång. Jag sparade de ursprungliga filmerna för att kunna gå tillbaka och titta på den vida kontexten om det skulle visa sig att jag hade klippt för snävt. Den 26 minuter långa filmen importerade jag i annoteringsprogrammet ELAN 3.4.0 för att göra en detaljerad transkription. ELAN står för EUDICO Linguistic Annotator. Detta är ett

annoteringsprogram för datorer som är framtaget av The Max Planck Institute for Psycholinguistics, Nijmegen, Holland (ELAN-manualen 2008 sid.V II). Jag valde att arbeta i ELAN därför att man där kan:

- 1 Välja själv vilka parametrar i filmen man vill analysera. Både visuella och auditiva.
- 2 Skriva transkriptionen parallellt med videofilmen i datorn. Det man har transkriberat följer hela tiden filmen enligt samma tidslinje. Denna går dessutom att göra hur långsam man vill, om man t ex vill detaljstudera något, eller om något går väldigt fort.
- 3 Söka information i det transkriberade materialet.

2.5. BESKRIVNING AV TRANSKRIPTIONSPRINCIPER

Jag ville undersöka *funktionen* till skillnad från formen vid olika språkliga yttranden. Detta innebär t ex att ett barn, om det verbalt yttrar "du" och pekar på sig själv, uppenbarligen menar "jag". Då tolkar jag det som att barnet menar att referera till sig själv i den situationen. I transkriberingarna har jag dock angett även vad barnet har vokaliserat. Längden framgår exakt av annotationen, men taltempot har jag bara kommenterat inom parentes om det har varit märkbart långsamt eller snabbt. Jag har, när jag tyckt att det fungerat, följt Norrbys (2004) konventioner för transkribering av samtalsanalys. Jag har haft *tydlighet* för läsaren som viktigaste princip när jag annoterat, alltså att läsaren så lätt som möjligt ska kunna förstå *vad* som uttalats (och inte i första hand *hur*). Det kan t ex innebära att jag ibland gör en grovfonematisk transkribering när det ändå är lätt att förstå innebörden av yttrandet, medan jag gör en ortografisk transkribering när jag bedömer att en fonematisk skulle försvåra förståelsen (t ex för att talet är starkt reducerat). Ibland yttrar barnen något som kan vara svårt att förstå för någon som inte vet den vidare kontexten. I dessa fall har jag gjort en fonematisk transkription och skrivit yttrandet orografiskt i parentes efteråt. Inom parentes har jag även angett om yttrandet uttalats på något speciellt sätt, t ex gnällande eller gråtande.

Jag har medvetet inte varit helt konsekvent vad rör de transkriberade raderna med

vokaliseringar, kommentarer och samtalspartner på grund av platsbristen i tidslinjerna i ELAN. Eftersom längden på en annotation helt följer tidsintervallen blir något som utspelats under en mycket kort tid en mycket kort visad annotation. Då har jag valt att transkribera så förkortat som möjligt, så att man ska kunna se och förstå det skrivna även när det är utskrivet på ett papper. När man arbetar med ELAN i datorn finns det dock inga begränsningar för hur långt man kan skriva även på en annotering som är under en sekund lång, men då måste man kunna klicka på den för att få upp den fullständiga texten.

2.5.1. Transkriptionsnyckel

Jag har som grund använt mig av Catrin Norrbys transkriptionssymboler (2004). Nedan visar jag de som används i uppsatsens tabeller. Övriga symboler jag har använt när jag annoterat i ELAN anges ej (där kan man ju både se och höra filmen samtidigt med annoteringarna). Jag har i tabellerna inte tagit med symboler för svag röst, skratt osv; utan i stället angett det i kommentarkolumnen. Jag har heller inte alls noterat detaljer såsom in- och utandning.

Xxxx i yttrandets ungefärliga längd	Ohörbart tal
VERSALER	Betoning av delar i ett ord.
Yttrandet avslutas med !	Hela yttrandet är betonat
Extrem betoning	Versaler avslutat med !
?	Min osäkerhet om t ex vem som är mottagare
()	kommentar

3. RESULTAT

Nedan presenteras resultaten från de olika frågeställningarna/aspekterna jag analyserade i materialet. Jag har använt mig av de definitioner för pekningar jag angett i "tidigare forskning" och i "bakgrund". När barnet har pekat på sätt som indikerar att det försöker styra mottagarens beteende har jag kallat det för en imperativ pekning, och när det har delat med sig av information för en deklarativ. För de deklarativa pekningarna har jag valt att använda Tomasello et al:s indelning i expressiva (för när de vill delge samtalspartnern något för att den ska reagera emotionellt på något sätt), och informativa (där barnet delger samtalspartnern någon information). Hos merparten av de vanliga deklarativa-informativa pekningarna i materialet är blicken riktad mot endast ett föremål eller en plats vid vokalisering (se tabell 3), och inte mot en mottagare eller i flera led.

Utöver dessa har jag hittat två pekningstyper som jag inte anser faller inom ramen för de jag angett. Beträffande dessa kommer beskrivningar i 3.1 och 3.2. Där inget annat anges använder barnen pekfingret för att peka. Det är dock inte formen, utan *funktionen* vid pekningar jag är intresserad av här, så smärre avvikelser i själva pekningsutförandet kommenteras inte. Det sammanlagda antalet pekningssekvenser jag använt mig av från materialet blev slutligen 154. Av dessa anser jag 46 st vara imperativa, 68 deklarativa-informativa, 9 st betonade deklarativa-informativa, 7 deklarativa-interrogativa och 24 st deklarativa-expressiva. Tabell 1 visar det totala antalet pekningar jag har använt mig av i analysen. Jag har klassificerat dem enligt följande: Imperativor använder man med intentionen att kontrollera någons beteende, för att uppnå något. Deklarativor i sin tur används för att dela med sig av information. När man använder ett deklarativ-expressivt uttryck gör man det av sociala skäl, för att få någons uppmärksamhet och bekräftelse. Deklarativa-informativa uttryck nyttjar man med intentionen att informera, precis som man gör med en vanlig påståendesats. Se 1.2 bakgrund och 1.2.3. under tidigare forskning för en mer utförlig beskrivning.

Tabell 1. Olika pekningstyper med åldersfördelning i materialet.

Ålder:	→ 1;1 år	1;1-2 år	2-3 år	3-4 år	4-5 år	5-6 år	Totalt antal pekningar
Pektyp:							
Imperativ		12	32	1	1		46
Deklarativ-informativ	2	4	32	24	4	2	68
Betonad deklarativ-informativ.			6	3			9
Deklarativ-interrogativ	1		5		1		7
Deklarativ-expressiv	2	9	10	1	2		24

Som tabell 1 visar är de flesta pekningarna utförda vid en ålder av 2-4 år. Det är enligt tidigare forskning *efter* den mest pekningensfrekventa åldern (se under syfte 1.1), de brukar anses avta vid 24 månaders ålder (Bergman 2007:2). En möjlig förklaring till de oväntade resultaten återfinns i den text som följer efter tabell 2.

Tabell 2. Barn som i ålder X förekommer i följande antal minuter i det ursprungliga materialet.

0-1;1 år	1;1-2 år	2-3 år	3-4 år	4;1-5 år	5-6 år
5:25 minuter	4:35 minuter	8:40 minuter	7:40 minuter	2:15 minuter	2:95 minuter

Som tabellen visar är de flesta barnen i filmerna mellan 2-4 år. Jag vill även betona att de barn som är mellan 0-2 år i de flesta fallen är småsyskon. Det man klart kan konstatera efter att ha sett samtliga filmer är att det genomgående är storsyskonen som tar mest plats. Dels i förhållande till sina syskon, men även i kommunikationen med de andra barnen i närheten, föräldrarna och forskaren som filmar. Pekningarna i det slutliga materialet är utförda med *joint attention* (se 1.1 syfte). Det finns några få undantag till detta, t ex när barnet inte får återkoppling på en gång, och då beskriver jag de situationerna i texten nedan.

3.1. FINNS DET PEKNINGAR SOM HAR EN BETONANDE FUNKTION?

När jag den andra gången tittade igenom materialet, tyckte jag mig kunna urskilja en extra betonad form hos de deklarativa-informativa pekningarna. De tycktes ha ytterligare en funktion, utöver den vanliga sådana pekningar har (se 1.2 bakgrund). Drygt 82 % av dessa sedan tidigare kända pekningar utförs vid en ålder av 2-4 år. Blickmönstret är här endast på föremål eller plats, i.e. endast i ett led. Exempel på dem följer i tabell 3.

Tabell 3. Exempel på den sedan tidigare kända och redan beskrivna deklarativa-informativa pekningen, där blicken endast är riktad mot föremål eller en plats.

Barn	Ålder	Blick	Pekar på	Mottagare	Vokalisering	Kommentarer
Hanna	2;3	F	F	Kameraman	Ett, ett, ett hus	Föremålet är ett papper, där hon har ritat ett hus.
Emil	2;6	F	F	Mamma och Björn	Polisbilen	Visar på en bil i en bok de sitter och läser.
Björn	3;6	F	F	Emil och mamma	Å glassbilen	Visar på en bil i en bok de sitter och läser.
Hanna	2;8	F	F	Mamma	En till som ligger därborta	Åsyftar en kloss längre bort som hon vill ha.
Amanda	3;10	F	F	Mamma och Vendela	Å där xxxxxx	F är hennes fot.
Emil	2;8	P	P	Mamma	Det brinner Upp	Pekar med hela handen.
Björn	3;9	F	F	Emil	Sånt här	Pekar på sitt finger
Emil	2;11	F	F	Björn	Åsså kommer dom rädda mamma katt	F är en bild i en bok.
Björn	4;0	F	F	Emil	Å där e duuu	F är bild i en bok.
Petra	1;1	F	F	Mamma	Karin	Ett foto på Karin åsyftas
Hanna	4;7	P	P	Kameraman	Xxxxxx kan hon sITTa	P är en plats där hon byggt med duplo.
Rasmus	3;3	P	P	Hanna	Xxxxxxxxxxxxxx xxxxxxxxxxxxx	P är en plats där han byggt med duplo.

F – Blicken eller pekningen är riktad mot ett föremål.

P – Blicken eller pekningen är riktad mot en plats.

Versaler mitt i en mening eller ett ord står för betoning.

Hos nio av de sammanlagt 77 deklarativa-informativa pekningarna (se tabell 4) är

blickmönstret ett helt annat. Åldern är här till 100 % mellan 2 och 4 år. Exempel på dessa följer i tabell 4.

Tabell 4. Exempel på deklarativa-informativa pekningar där blicken riktas i flera led med en betonande funktion.

Barn	Ålder	Blick	Pekar På	Mottagare	Vokalisering	kommentarer
Emil	2;6	F-m-f	F	Bs mamma	PolISBilen där	
Björn	3;9	F-E-f -T-f	F	Emil och Tove (kameraman).	Bara så sånt HÄR finger	E - Emil, T – Tove F – hans arm
Björn	3;9	F-E	F	Emil	Sånt här HANDfinger	F – ett finger
Emil	2;8	F-Ma	F	Mamma	Oj där oj där oj där e PUH	F är Nalle Puh
Hanna	2;11	P-Ra -P	P	Rasmus	-----	Ra – Rasmus P – plats där hans napp är. Sekunderna innan har hon sagt ”Här, här, kom!”
Hanna	3;2	M	M	Tove (som står bakom kameran)	Ja ska rita DEJ	Hon har båda händerna upptagna, och pekar med tungan. Nickar framåt med huvudet.
Emil	2;11	M	M	Björn	Men där ska ju hen, HON ligga	M - kameramannen
Rasmus	3;3	P-m-p	P	Hanna och kameraman.	Ja läggere hÄÄÄr	

F –föremålet som pekningen eller blicken är riktad mot.

P – plats som pekningen eller blicken är riktad mot.

M – mottagaren. Övriga bokstäver står för annan deltagares namn.

Det som bl a skiljer dessa betonade pekningar från de obetonade är att blicken vid dem jag hittat är i flera led (med två undantag). Med flera led avses att blicken först t ex är på föremålet, sedan på mottagaren och sist på föremålet igen (men själva ordningen varierar). I de fall blickarna bara är i ett led, är det på mottagaren, och inte på ett föremål eller en plats som hos de pekningar tidigare forskning har visat på. Jag anser dessa vara betonade även för att delar av eller hela vokaliseringarna är betonade i talet, t ex ”där ska HON ligga” (och ingen annan). Jag anser därför att dessa är betonade även med hjälp av pekningen och

blicken som åtföljs. Om man betraktar den vidare kontexten ser man också tydligt att här förmedlas information som är viktig för barnet att få en ordentlig återkoppling på, och informationen är extremt tydligt förmedlad. Mottagaren återkopplar också i de flesta fall på ett sådant sätt att de visar att "ja, det här har jag förstått är viktigt för dig". Text när Emil 2;6 säger "polISBilen där", återkopplar mamman direkt med förvåning och svarar "Va?! Är det en poLISBil där?!!".

Jag har även funnit några exempel på deklarativa-informativa pekningar där blicken är i två eller flera led trots att dessa inte är betonade i talet. Därför anser jag inte att de är betonade i den bemärkelsen som dem jag beskrev ovan. En vidare förklaring till det följer i texten under tabell 5. Åldersspannet är här mellan 1;10 och 4 år.

Tabell 5. Exempel på deklarativa-informativa pekningar där blicken riktas i flera led.

Barn	Ålder	Blick	Pekar På	Mottagare	Vokalisering	Kommentarer
Björn	4;0	F-m-f	F (bild i bok)	Emil och Tove	Å där e jag.	Björn ler stort. Vill förmedla att "han, den där tuffa figuren i boken, det är jag"
Petra	1;10	M-f	Viftar i luften och stannar vid en mobil	Tove och mamma	Xxxxxxxx (frustrerat och irriterat)	Petra verkar vilja ha uppmärksamhet av mamman, som pratar med forskaren.
Petra	3;5	M-p	Hand på huvudet-dörren	Björn (som är helt upptagen med annat)	Rakt mej eee rakt i dörren, då slog jag mej i huvet (upprört)	Petra försöker upprepat berätta för Björn att hon slagit huvudet i dörren, men han tar ingen notis om henne.
Petra	3;5	B-p-T -Bå sista	Huvud-dörren	Tove (och Björn?)	Visst va ja rädd då, när Emi, när jag slog mig rakt i dörren, då då va jag rädd	Petra söker bekräftelse på att det gjorde ont när hon slog sig, och att hon var rädd.

F – föremål

P - plats

M – mottagare.

Övriga bokstäver står för annan deltagare.

När jag tittar på den vidare kontexten har samtliga dessa gemensamt att det är "extra

viktig” information som förmedlas. Mellan de två sista sekvenserna är det 15 sekunder. Petra har slagit huvudet i dörren och gjort sig illa. Hon försöker upprepade gånger att få bekräftelse på det hemska i detta av bl a sin storebror Björn. Han är helt upptagen med att köra tågbanan, och lyssnar inte på henne trots att hon upprepar det flera gånger. Om man jämför pek- och blickmönstret är det detsamma som med de övriga betonade pekningarna, med undantaget att åldersspannet här är något vidare (den yngsta är 1;10 i stället för 2;6 år). Jag anser alltså inte dessa vara betonade, som dem jag har angett i tabell 4 och i förklaringen till den. Detta bland annat på grund av att talet inte är emfatiskt betonat vilket de är hos samtliga som hör till den kategorin. Däremot skiljer sig dessa i blickmönstret från de vanliga deklarativa-informativa pekningarna, och när jag tittar på sammanhanget de utförs i står det klart att det är information som är extra viktig för barnet att få fram.

3.2. KAN PEKNINGAR I KOMBINATION MED BLICKAR HA EN INTERROGATIV FUNKTION?

Som jag redan har beskrivit finns det en uppsättning olika pekningstyper. Det jag inte har hittat beskrivet i litteraturen är hur blicken är riktad i samband med pekningar vid frågor. Jag har i filmerna även hittat exempel på pekningar i samband med interrogativa satser, där blicken är i flera led, eller på mottagaren. En interrogativ sats är en satstyp ”vi använder för att ta reda på något, söka information” (Dahl 2003:93). Dahl beskriver ja-nej-frågor och frågeordsfrågor. Han definierar frågeordsfrågor som alltid innehållande ett frågeord (vem, vad, när var, hur, varför) med funktionen att lyssnaren ska fylla i den lucka som markeras av frågeordet så man får ett sant påstående. Ja-nej-frågorna definierar författaren som frågor man kan svara ja eller nej på vilket då resulterar i om påståendet var sant eller falskt. Hos ja-nej-frågorna brukar också intonationen förändras (stigande intonation).

Både frågeordsfrågesatser och ja/nej-frågesatser förekommer på ett likartat sätt vad gäller pek- och blickbeteende i materialet. Som man kan se i tabell 6 är åldern vid dessa pekningar skiftande.

Tabell 6. Exempel på deklarativ-interrogativa pekningar där blicken är i flera led eller på mottagare.

Barn	Ålder	Blick	Pekar På	Mottagare	Vokalisation	Kommentarer
Petra	1;0	m-f-m	F (en napp mamma håller i).	Mamman	Mao	Mamman svarar: ”Nappen? Det är Karins napp”.
Emil	2;8	M-p	P (översängen)	Pappan och Tove.	Varför har nu Björn OCKså en hund där-uppe i sängen där?	Pappan svarar: ”ja, det är snobben har han där”, och Tove: ”Har du också en sån?”
Emil	2;11	Ma-f-T	F	Tove och mamma	E dedär ehhh MAgnus ryggsäck? (Ler motTove).	T svarar: ”Nej det är faktiskt MIN ryggsäck, men jag har fått den av Magnus.”
Hanna	4;7	M	Kameran	Tove	Tare länge (paus) å görare där?	

F – Blicken eller pekningen är på ett föremål.

P – Blicken eller pekningen är på en plats.

M – mottagare.

Ma - mamma

Övriga bokstäver står för annan deltagares namn.

Den enda frågan jag har hittat i det slutliga materialet som inte faller inom ramen för de jag kallar deklarativa-interrogativa är en fråga jag har valt att kalla för imperativ (-interrogativ?). Den frågan förekommer i en sekvens där Hanna, 2;8, säger till filmaren ”Kan du ta den där...” när hon menar ”Kan du ta den där, *och ge den till mig*”. Blicken är även vid denna fråga föremål-mottagare-föremål och pekningen är på föremålet. Filmaren ger då genast Hanna föremålet. Samtliga interrogativa satser innefattar alltså en pekning, och är även markerade med blicken på mottagaren och oftast i flera led. Antingen är blicken i flera led (mottagare-föremål-mottagare) eller enbart på mottagaren. Ingen enda interrogativ sats förekommer utan en pekning eller där blicken är riktad endast mot ett föremål. Jag anser därför att blickar i kombination med pekningar kan sägas utgöra en del av den interrogativa funktionen dessa yttranden har.

3.3. SUMMERING AV RESULTAT

Jag har här beskrivit i huvudsak deklarativa pekningar. 68 av dessa var de tidigare beskrivna deklarativa-informativa, som brukar sägas finnas i vanliga påståendesatser. De utfördes i alla åldrar, men med en stark övervikt på 2-4 års ålder. Detta har jag skrivit en möjlig förklaring till i och under tabell 2. En annan möjlig förklaring till detta kan vara att man inte har tittat tillräckligt noga på pekningar hos de lite äldre barnen, och att det kan vara så att även 2-4-åringar pekar mycket.

I denna grupp finns även de pekningar som har en likadant pek- och blickmönster som de jag nämner härnäst (de med "extra viktig information till samtalspartnern", med den skillnaden att de inte har betoning i vokaliseringarna).

9 st av samtliga pekningar har jag valt att kalla *betonade* deklarativa-informativa pekningar. De utfördes i uteslutande 2-4-årsåldern, var emfatiskt betonade i talet, och hade ett blickmönster som avvek från de kända deklarativa-informativa pekningarna.

7 av de sammanlagt 154 pekningarna benämner jag deklarativa- interrogativa. Dessa 7 har ett åldersspann på 1- 4;7 år.

En vanlig pekningstyp jag också har hittat, men inte behandlat vidare i uppsatsen är de deklarativa-expressiva. De var 24 till antalet och utfördes vanligtvis vid en ålder av 1-3 år.

Både imperativa och deklarativa pekningar finns beskrivna i tidigare litteratur. De deklarativa är de mest förekommande i mitt material. Om dem nämns ibland undergrupperna informativa och expressiva. Jag har däremot inte funnit några beskrivningar av det jag har valt att kalla betonade deklarativa och deklarativa-interrogativa pekningar, vilket ledde till egna beteckningar för dessa funktioner.

4. DISKUSSION, SLUTSATSER OCH FRAMTIDA FORSKNING

Här följer sammanfattande diskussioner som berör de nya pekningstyper jag har introducerat. Därefter diskuteras ämnet lite mer sammanfattande. På det följer slutsatser, samt mina förslag på framtida forskning.

4.1. DISKUSSION

Ett av de svåraste problemen jag stått inför i den här studien är hanteringen av pek-, och framförallt, blickinformation. Det tycks vara så att forskare nämner dessa parametrar när de tycker att det förstärker/bidrar med något extra, men annars inte. Den tidigare forskningen har stora brister ur detta avseende. Ett typexempel på detta är följande beskrivning. Där nämns blicken varken vid första eller tredje "förfrågan" från barnet Marta, utan endast i den andra och den fjärde:

Bates, Camaioni och Volterra (1975:219) beskriver en situation där Marta, 1;4, inte kan öppna en liten portmonnä och då lägger den framför sin pappas hand (som vilar på bordet). Pappan reagerar inte, varpå hon lägger den i hans hand samtidigt som hon vokaliserar och tittar på pappan. Han reagerar fortfarande inte, och Marta fortsätter att insistera genom att peka på portmonnän och gnälla. Då frågar pappan vad han ska göra. Marta pekar återigen på portmonnän, vokaliserar och tittar på pappan. Då tar han tag i spännet samtidigt som han frågar: "Ska jag öppna den?". Då nickar Marta.

På grund av denna godtycklighet och på grund av att det finns så lite systematisk forskning om pekningar och blickinformation inom denna ålderskategori har det varit svårt att ta hänsyn till och utvärdera tidigare forskning. Jag har inte hittat någon som detaljstuderat dessa aspekter inom detta åldersspann.

4.1.2. Diskussion om betoningsfunktionen hos pekningar

Bates, Volterra och Camaioni (1975:209) resonerar kring att hos barn, och förmodligen även hos vuxna, är behovet av uppmärksamhet och delgivningen av information sammanblandat och ganska tilltrasslat. Det kan alltså vara svårt att veta "vad som är vad".

Om man tittar i mina resultat kan man se att blickmönstret faktiskt *är* ett annat, trots ”joint attention”, när satsen har en betonande funktion än när det är rent informativt. Detta blickmönster, som alltid innefattar minst ett led på mottagaren, menar Bates et al endast förekommer när barnets första använda signaler inte fungerar (1975:218). Detta kan jag alltså inte sluta mig till, då merparten av de betonade sekvenser jag hittar *inte* har någon föregående signal alls (se resultat 3.1).

Beträffande referens nämner Strömkvist (1992:58) att en person använder blicken som styrmedel för att styra en annan persons uppmärksamhet mot en viss del av omgivningen. Jag tolkar det som att han då syftar på att uppnå ”shared intentionality”, som Tomasello (2007:25) resonerar kring. Hur den blickbetoningen de facto ter sig är svår att avgöra eftersom han, liksom de flesta andra som skrivit om referens, inte beskriver det. Jag tolkar det dock som att han talar om de blickar som enligt min undersökning är på ett föremål eller en plats, och därför enligt mig inte betonar något. Jag har hittat mängder av dylika deklarativa-informativa pekningar i det analyserade materialet (68 av sammanlagt 154 utförda pekningar), där blicken är riktad just så. De är över huvud taget inte betonade, och kan därför anses vara vanliga påståendesatser (Tomasello et al 2007:20). Till dessa obetonade räknar jag även de fyra som inte är betonade i talet, men som har blickriktningar som överensstämmer med de betonade, trots att blicken markerar en smärre skillnad i funktion (den vidare kontexten avslöjar att här förmedlas extra angelägen information).

Jag har hittat sekvenser i mitt material som jag anser vara betonade då de i kombination med pekningar och betonade verbala yttranden har blickar som riktas mot föremålet (eller platsen), sen på mottagaren, och sen eventuellt på föremålet/platsen igen.

4.1.3. **Diskussion om interrogativa funktioner hos pekningar**

Väldigt få forskare har tidigare studerat hur barns blickar vid pekningar riktas (förutom i teckenspråksforskning, men här är det endast auditiva språk jag tittar på). Jag har inte hittat någon som detaljstuderat just dessa funktioner. Det är även så att i de fall blickriktningar ändå nämns är det ofta inkonsekvent på det sättet att man stundtals anger vad blicken gör, men oftast inte. Då anser jag att det är svårt att avgöra vad blicken gör de gånger den inte nämns (för jag misstänker att barnen i undersökningarna inte blundar större delen av sin

vakna tid). Jag har ändå försökt att titta på de få sekvenser som finns att tillgå. Ett exempel är när Bruner beskriver det han kallar för kanoniskt lokus (1983:98). En pojke pekar på frysen där han vet att glassen finns. När han inte får mamman att ge honom det han vill ha gestikulerar han och vokaliserar vilt, flyttar sedan blicken från föremålet till mamman. Ett annat exempel där blicken finns angiven är Bates et al (1975:218). Där konstaterar de att när barn ber sin vårdgivare om något är barnets blick inte riktad mot vårdgivaren vid den första frågan, men vid den andra om frågan måste upprepas (på grund av att barnet inte får det efterfrågade eller får någon typ av återkoppling) för att barnet vill insistera. De tolkar detta som att barnet är så säker på att hennes övriga signaler är så effektiva så det tar ögonkontakt för bekräftelse endast när signalen på något sätt misslyckas. De beskriver inte på vilket sätt den övriga språkliga signalen då skulle misslyckas. Jag skulle kalla den typen av satser, när barnet ber om något, för deklarativa-interrogativa. I de sekvenser jag har med interrogativa satser är blicken uteslutande i minst ett led på mottagaren (samt åtföljs alltid av en pekning) och jag kan alltså inte sluta mig till uppfattningen att det är endast när frågan ställs en andra gång som blicken är riktad på mottagaren. Barnen i min undersökning både pekar och söker samtalspartners blick alltså även den första gången de uttalar frågan.

4.1.4. **Sammanfattande diskussion**

Många skulle säkert hävda att hand- och ögonrörelser hör till den paralingvistiska nivån av språket (som t ex Raman et Andorno 2006:450). Detta är något jag har fått anledning att fundera mycket på under detta arbetes gång. Med de resultat jag har fått kan jag inte anse att det är någon statusskillnad på det som vokaliseras eller förmedlas på annat sätt. Jag hävdar att blickar och pekningar är språkliga medel likväl som vokaliseringar eller andra former av lingvistiska yttranden, för utan dem har de verbala yttrandena en annan innebörd i den kontexten. Det är två principer de nämner; att när man använder referentiella medel i interaktion, gör man det för att *minimera* sitt uttryck och för att *kunna identifiera* referenten. Jag tycker mig ha hittat båda dessa principer i den betonande funktion jag har visat på att vissa uttryck har med vokaliseringar i kombination med blickar och pekningar. Jag anser därför att det kan vara just blickarna och pekningar i de här fallen som tillför just den

minimerande och den identifierande effekten i dessa yttranden, som inte uttrycks på annat sätt.

Det finns dock forskare som anser att t ex pekningar hör till den lingvistiska nivån i språket. Tomasello et al skriver i slutsatsen att (2007:37): "Pointing may thus represent a key transition from nonlinguistic to linguistic forms of human communication". För att veta om det är så det förhåller sig så måste man nog titta mer detaljerat än vad de har gjort på vad som händer med övriga språkliga medel i samband med pekningar, och när de avtar på riktigt. För även vuxna människor pekar ju (Tomasello et al 2007:39).

Uppmärksamhetskontroll som några forskare nämner i samband med ögonkontakt (t ex Strömqvist 1992:59) anser jag inte vara detsamma som en betoning. Kanske används det inte heller på samma sätt hos äldre barn (de i studien var max 12 månader)? Det finns heller inte beskrivet explicit hur blicken är riktad i "mellanledet" här, om den är på samtalspartnern, vilket endast impliceras "barnet vänder sig mot den vuxne och viftar med armarna". Vid första och tredje ledet är det på föremålet. Det jag har funnit vad gäller uppmärksamhetskontroll i mitt material är en sekvens utförd av ett frustrerat barn. Petra 1;10 sitter på sin mammas arm och vill ha uppmärksamhet av henne. Mamman står och pratar med forskaren. Hon viftar i luften och vokaliserar frustrerat, och flickans blick är på mottagaren - föremålet. Denna sekvens betraktar jag som "extra angelägen information" ur barnets perspektiv, då barnet vill ha mammans uppmärksamhet och inte direkt får det.

Tomasello et al (2007:22) anger att det finns tre skäl till varför man pekar (feeling, knowing, doing). Samtliga av dessa har jag hittat även i mitt material (se tabell 1 resultat). Informerar gör barnen med de deklarativa-informativa pekningarna jag har beskrivit. Dessa pekningar tillsammans med de imperativa kan man även säga används för att någon ska göra något för dem. Att mottagaren ska känna något visar barnen med de deklarativa-expressiva pekningarna. Jag tycker inte att de betonade pekningarna jag har funnit kan sägas gå under någon av dessa pekningar. Därför vill jag lägga till en fjärde och en femte anledning till att man pekar; för att *betona* något och för att *fråga*.

4.2. SLUTSATSER

- Blickar hos barn kan ha en betonande funktion i kombination med pekningar.
- Blickar kan ha en interrogativ funktion i kombination med pekningar i frågesatser hos barn.

4.3. FRAMTIDA FORSKNING

Detta är ett spännande ämne där mycken forskning återstår att göra. När man ska studera dessa aspekter av språket anser jag att materialets kvalitet är av stor vikt. Mitt filmmaterial var egentligen inte ämnat för detta syfte, så inspelningar med syftet att titta på just dessa aspekter vore bra. Det fanns många sekvenser i materialet som säkert hade varit värdefulla att använda, men som jag valde att helt rata, då det fanns små detaljer i filmerna som gjorde att man inte alltid kunde se t ex exakt pek- eller blickriktning. Om någon ville göra en liknande studie, skulle jag även rekommendera ett större material, med en vidare åldersfördelning. Man kanske också skulle spela in de yngre barnen (som i mina filmer mestadels är småsyskon) när dessas storasyskon inte finns närvarande. Som jag nämnt tidigare tar de äldre syskonen väldigt mycket utrymme. En annan tanke om åldersfördelningen är att de betonade pekningarna jag hittat förekommer vid 2-4 års ålder. En fråga som väcks då är om resultatet skulle vara ett annat om jag hade mer jämvikt i åldersfördelningen. Pekar och tittar t ex vuxna när de betonar på samma sätt som barnen här gör? För att kunna få en djupare förståelse för förekomsten och utvecklingen av blick- och pek beteende hos barn i interaktion skulle detta vara av vikt att titta på. Och är blicken hos barn riktad på samma sätt om samtalspartnern är en vuxen i stället för ett annat barn? Och är det skillnad i pekfrekvens om samtalspartnern är en vuxen eller ett barn?

Det har tidigare framhållits att det som uttrycker propositioner i språk är vokaliseringar som signal, ord som signal, ord som proposition med ett referentiellt värde (t ex Bates et al 1975:220). Med detta resonemang följer att performativa signaler såsom blickar och pekningar inte i sig kan uttrycka självständiga och nya propositioner. Analysen av mitt material har givit mig anledning att ifrågasätta detta. Jag syftar t ex på en sekvens i mitt material där Rasmus som är lillebror till Hanna gnäller för att han vill ha sin napp. Hanna, 2;11, vill visa sin lillebror var den finns. Hon är helt tyst (har sagt "där" några sekunder

tidigare utan att han förstått) och pekar in mot ett annat rum med blickordningen plats – mottagare - plats. Lillebror förstår budskapet och hämtar nappen. Vidare studier skulle behövas för att klargöra förhållandet mellan propositioner, vokala/verbala uttryck och just pek- och blickbeteende. Och var kommer pekningar in i återkoppling och turtagning?

4. REFERENSER

- Bates, E. Camaioni, L & Volterra, V (1975), "The acquisition of performatives prior to speech" *Merrill-Palmer Quarterly*, 1975 Vol. 21, No 3. pp 205-226.
- Bergman, B. (2007), *Föreläsningssanteckningar om tidig kommunikation och teckenspråksutveckling* Stockholms universitet, institutionen för lingvistik.
- Bruner, J. (1983), *Child's Talk*, Oxford, Oxford university press.
- Dahl, Ö. (2003) *Grammatik*, Studentlitteratur, Lund.
- Gerholm, T. (2007), *Socialization of verbal and nonverbal emotive expressions in young children*, Stockholms Universitet: Dept of linguistics
- Norrby C. (2004), *Samtalsanalys - så gör vi när vi pratar med varandra*. Studentlitteratur, Lund.
- Ramat, A. Giacalone. och Andorno, C.M. (2006), "Referential Relations in Spoken Discourse." *Encyclopedia of Language and Linguistics*.
- Sachs, H. & Schlegoff, E. A. (1979). "Two preferences in the organization of reference to persons in conversation and their interaction", In Psathas, G (ed.) *Everyday language: studies in ethnomethodology*. New York: Irvington. 15-21.
- Strömqvist, S. (1992), *Barns språk*, Gleerups, Malmö.
- Tomasello, M. Carpenter, M. & Liszkowski, U. (2007) A new look at infant pointing, In press *Child development*, pp.1-46.
- ELAN-manualen 2008: <http://www.mpi.nl/corpus/manuals/manual-elan.pdf>